

Výchova jako „vyvádění“

Latinsky se „výchova“ řekne *educatio*, a to je odvozeno od „*ex-ducere*“, zkráceně tedy „*educere*“. Kupodivu je na tom možno stavět výklad, co vlastně takové „vychovávání-vyvádění“ znamená (nebo aspoň může znamenat). České sloveso má ovšem ještě jiné významy (např. že dnes to dítě nějak vyvádí jako splašené); to však necháme zcela stranou, protože to znamená spíše něco jako vybočování z norem nebo z obvyklosti. Původní význam „vyvádění“ míří k nějakému odvádění odněkud ven, tedy takové „vedení“, které zacíleně chce dosáhnout toho, aby něco bylo ponecháno vzadu, za našimi zády, a abychom se k tomu už nemuseli vracet a nevraceli. Vyvádí se odněkud a někam jinam; vyvádění je vedení po cestě, na níž je třeba něco opustit (resp. opouštět) a která nás vede k něčemu jinému, novému (nejspíš jen pro vedeného novému, neboť ten, kdo vede, by měl už vědět, neměl by tápat ani bloudit). A všichni při těchto metaforách nějak víme, že nejde pouze o změnu místa, že nejde o pouhý místní pohyb, ale že jde o pohyb od něčeho horšího k lepšímu, od nižšího k něčemu vyššímu, hodnotnějšímu, od primitivního (nebo jen primitivnějšího) k něčemu složitějšímu, komplikovanějšímu, ale cennějšímu, od samozřejmého k nesamozřejmému, od pravděpodobného k méně pravděpodobnému až nepravděpodobnému, atd. atp. Ve slovech výchova a vychovávatí proto zaznívá dvojí: jednak je tam nepopíratelně dost výrazné, někdy vysloveně vyostřené vědomí nedostatečnosti daného stavu a nutnosti tento dosavadní stav opustit a připravit se závažné změně, totiž k přechodu ke stavu jinému, lepšímu, hodnotnějšímu. Zároveň tam však je přítomno také vědomí toho, že vedle vychovávaného, jehož stav se má změnit a zlepšit, je tu základní potřeba někoho dalšího, kdo má předpoklady k tomu, aby vychovávaného vyváděl z jeho neuspokojivého stavu a přiváděl ho do stavu lepšího, uspokojivějšího, vyššího. A tento druhý, tj. vychovávající, vychovatel, musí být nejen schopen přispět k nějaké změně v tom smyslu, že to ovlivní vychovávaného, ale on musí nějak být s tím novým, lepším, hodnotnějším stavem, s tou novou úrovní být nějak sblížen, přinejmenším obeznámen – on musí vědět, z čeho je třeba onoho vychovávaného odvádět, ale musí také vědět, kam je třeba ho vést, přivádět, k čemu je zapotřebí jej přimět, aby to vyměnil za něco jiného, nebo aby to nedostatečné a neúplné vylepšoval atd. A tak se otvírá před nám vlastně tak nejzákladnější a nejdůležitější otázka tzv. vychovávání a výchovy: jde vskutku o převádění z jednoho „hotového“ stavu do jiného „hotového“ vztahu, anebo je v podstatě samého „vyvádění“ něco, co nikdy nekončí a co znamená, že vychovávaný má mít i nadále na mysli, totiž že nejde o žádný definitivní stav, k němuž je třeba dojít, dospět, nýbrž že je třeba si osvojit jakousi volnost, uvolněnost ode všeho zaběhaného i na té vyšší úrovni, tedy jakousi neustávající otevřenost vůči výzvám o další vylepšování a zvedání úrovně?

(Písek, 071222-2.)